

УДК 336

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТІВКОВОГО ОБІГУ ТА ПРОБЛЕМИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

Батракова Т.І., Полова А.В.

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану готівкового обігу. Також у статті розглядаються проблеми безготівкових розрахунків в Україні. В ході роботи визначено основні напрямки поліпшення організації роботи з готівкою. Обґрунтовано систему заходів щодо вдосконалення організації безготівкових розрахунків в системі Національного банку та банківських установ України.

Ключові слова: готівковий обіг, безготівковий обіг, банкноти, банківська система, монети, видача готівки, платіжні картки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації готівкового та безготівкового обігу висвітлені в наукових працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Яскравими прикладами є праці А.С. Гальчинського, В.М. Гесця, А.А. Гриценка, Б.С. Івасіва, Н.В. Дорофєєвої, Р.В. Кисельова, В.Д. Лагутіна, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, М.І. Савлука, Т.С. Смовженко, В.С. Стельмаха, С.А. Циганова, А.А. Чухно та інших науковців і практиків.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні готівковий та безготівковий грошовий обіг належить до найважливіших характеристик рівня розвитку економіки держави, які значною мірою впливають на ефективність економічного розвитку країни, збалансування попиту та пропозиції товарів і послуг, рівень життя населення, соціальну стабільність тощо. Саме тому, його оптимальна організація є одним із першочергових завдань діяльності центральних банків.

Мета статті: Головною метою цієї роботи є дослідження сучасного стану готівкового обігу та проблем безготівкових розрахунків в Україні. Також визначення основних напрямків поліпшення організації роботи з готівкою та обґрунтування системи вдосконалення організації безготівкових розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками спостерігається зростання об-

сягів готівки у загальному грошовому обігу в Україні (рис. 1).

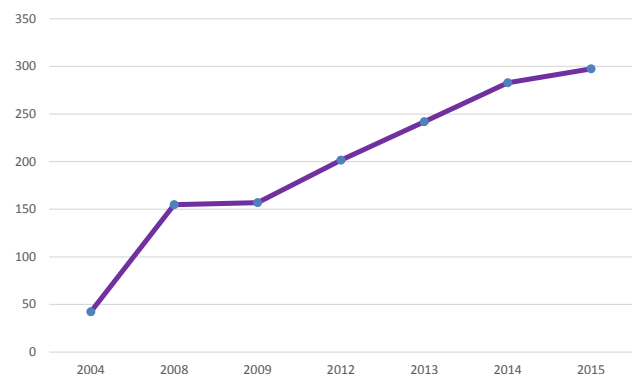

Рис. 1. Об'єм готівки, що перебуває в обігу в Україні

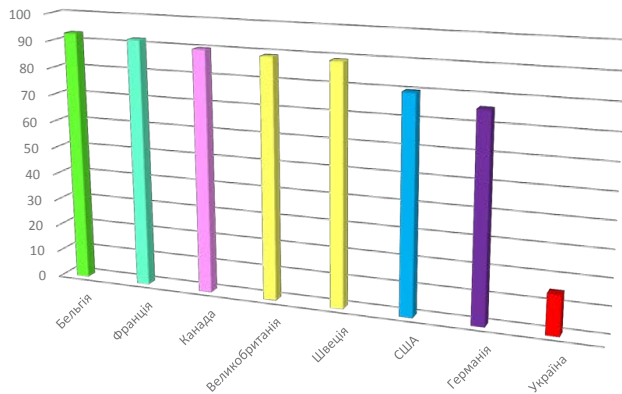
Джерело: розроблено автором за даними НБУ

Але у економічно розвинених країнах частка готівкових розрахунків стає все меншою, а безготівкових зростає. Наприклад, Бельгія – 93%, Франція – 92%, Канада – 90%, Великобританія, Швеція – 89%, США – 80%, Німеччина – 76% [1]. Щодо України, то цей показник тримається на рівні 15% (рис. 2) [2].

Усього ж у загальному обсязі грошової маси в економічно розвинених країнах частка готівки не перевищує 3-9%.

Стосовно грошової системи України, то в нашій державі готівково-грошовий обіг посідає більш значне місце, що свідчить про низький рівень розвитку економіки країни. Частка готівки у загальній грошовій масі у кілька разів перевищує рівень передових країн.

Така динаміка пояснюється зниженням довіри населення до банківської системи внаслідок фінансової кризи, значним рівнем інфляції, що призводить до збільшення готівки на руках у населення.

Рис. 2. Безготівкові розрахунки у економічно розвинених країнах у порівнянні з Україною

Суттєвий вплив на збільшення обсягів готівки в обігу спричиняють такі фактори:

- обов'язковість до приймання при здійсненні платежів на всій території держави в будь-який час;

- високий рівень тіньової економіки та велика кількість неконтрольованих стихійних ринків;

- нерозвиненість фінансових ринків;

- низький рівень доходів населення;

- незначна частка безготівкових форм розрахунків населення;

- економічна та політична нестабільність;

- девальваційні та інфляційні очікування;

- нестабільність депозитного та валютного ринків, внаслідок чого періодично спостерігається вилучення вкладниками депозитів, оскільки населення надає перевагу заощадженням у готівці;

- наявність ризиків при використанні безготівкових форм розрахунків;

- дефіцит POS-терміналів у торговельній мережі;

- відсутність у населення досвіду користування безготівковими платіжними інструментами;

- обмеженість використання безготівкових форм розрахунків у сільській місцевості та інші.

Можна виділити такі головні завдання вдосконалення роботи з готівкою:

- зміцнення матеріально-технічної бази територіальних управлінь, з метою забезпечення повного оброблення банкнот, які повертаються з обігу;

- створення в окремих регіонах касових центрів з урахуванням територіального розміщення та наявності надійного шляхового сполучення;

- надання касовим центрам повноважень на автоматизоване приймання від Центрального сховища готівки в контейнерах, підготовку та видачу готівки територіальним управлінням, перевезення цінностей, отримання, вивезення від територіальних управлінь придатної та не-

придатної до обігу готівки, її оброблення, у тому числі перерахування і знищення;

- побудова за єдиною логістичною системою автоматизованих грошових сховищ, забезпечення комплексної механізації робіт і відеоконтролю операцій з готівкою на всіх технологічних етапах роботи з нею;

- створення умов для мінімізації фізичного контакту робітників, касових працівників та інкасаторів безпосередньо з готівкою на всіх етапах руху готівки, що дозволить зменшити ризики та підвищити продуктивність праці, дасть змогу ефективніше використати людські ресурси;

- повна автоматизація обліку надходження, видачі, переміщення та контролю за зберіганням готівки на основі інформаційних технологій тощо [3].

Хоча безготівкові розрахунки стають все більш розповсюдженими у розвинених країнах, готівкові розрахунки все ж мають свої переваги:

- універсальність готівки як засобу платежу;

- легкість використання;

- обов'язковість до приймання при здійсненні платежів на всій території держави в будь-який час;

- дотримання анонімності при здійсненні розрахунків [4].

Економіка України на даному етапі розвитку потребує значних змін, при одночасному вдосконаленні механізму безготівкових розрахунків, адже сучасний її стан характеризується розладом платіжно-розрахункової системи та платіжною кризою. Це зумовлено, насамперед, економічною кризою, яка суттєво позначилася на економіці в цілому.

Потреба швидких структурних та технологічних перетворень в системі безготівкових розрахунків актуальна, тому що від стану безготівкових розрахунків, своєчасного і повного надходження від платників коштів залежить стан грошового обігу, ціноутворення, кредитні відносини, фінансовий стан підприємств і соціальний стан населення.

Сучасний стан економіки України характеризується як кризовий, оскільки в період економічної кризи порушується система безготівкових розрахунків, збільшується попит на готівку і кредити банків.

Використання та удосконалення системи безготівкових розрахунків має суттєві переваги та відкриває значні перспективи в розвитку економіки України в цілому. Застосовуючи дану систему розрахунків, держава звільняється від значних затрат, які необхідні для підтримки і оновлення великої маси готівки.

Проте навіть сьогодні система безготівкових розрахунків стикається з великими проблемами, які потребують своєчасного вирішення, а саме:

- обов'язковість до приймання при здійсненні платежів на всій території держави в будь-який час;

- недосконалість організаційно-правової бази безготівкових розрахунків, що суттєво позначається на розвитку всієї системи;

- складність механізму здійснення процесу оплати, що відображається на розвитку окремих видів розрахунків даної системи, які по суті є перспективними, проте через складність механізму використання незручні і рідко використовуються;

– існування ризику невиконання суб'єктами господарської діяльності взаємних зобов'язань, що також вважається одним із вагомих недоліків такої системи розрахунків в Україні [5].

Прикладом розв'язання даних проблем є використання векселю, як простої форми кредитних грошей для оплати товарів та послуг, надання позик, гарантій міжбанківських кредитів. Вексель може набути вагомого значення як унікальна та перспективна форма платежу, оскільки платіж за ним має обов'язковий характер. При застосуванні такої форми платежу досягається економія не тільки грошей, а й часу для проведення розрахунків, що дає можливість усунути одразу декілька наведених недоліків існуючої системи безготівкових розрахунків. Варто також зазначити, що чим вищий рівень економії грошей у платіжному обороті, тим він стійкіший, а тому використання векселя забезпечить зниження витрат від інфляції та закріплення господарських зв'язків [5].

Крім векселя у сучасних умовах застосовуються такі основні інструменти безготівкових розрахунків:

- меморіальний ордер;
- платіжне доручення;
- платіжна вимога-доручення;
- платіжна вимога;
- розрахунковий чек;
- акредитив.

Використання банківських платіжних карток та векселів, як платіжних інструментів регулюється чинним законодавством у тому числі

окремими нормативно-правовими актами Національного банку.

Найпоширенішим та найпростішим інструментом безготівкових розрахунків в сучасних умовах є платіжне доручення.

Висновки з проведеного дослідження. Заходи щодо вдосконалення роботи з готівкою дозволять установам Національного банку у відносно короткі терміни створити матеріально-технічну базу, що відповідає рівню європейських стандартів.

Застосування нових технологій сприятиме оптимізації перевезень готівки, мінімізує фізичний контакт робітників, касових працівників та інкасаторів у процесі зберігання, здійснення операцій з готівкою та її перевезення, забезпечить надійну якість оброблення банкнот і монет національної валюти, на всіх етапах переміщення і зберігання готівки зведе до мінімуму вірогідність її втрати.

Щодо безготівкових розрахунків в Україні, то це справа державного значення. В останні роки Україна вийшла на новий рівень розвитку технологій у сфері інформаційної безпеки: прийнято закони про електронний цифровий підпис і електронний документообіг. Вітчизняні операційні системи відповідають міжнародним і національним стандартам, конкурентоспроможні на міжнародних ринках і ні в чому не поступаються іноземним аналогам.

Однак ринок безготівкових платежів в Україні все ще не насичений. Він буде зростати, особливо після закінчення кризи і впровадження реформ в Україні.

Список літератури:

1. Блог компании Web-payment.ru. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://habrahabr.ru/company/web_payment_ru/blog/258625/
2. Аналітичний журнал «Українська правда». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/2015/12/10/571723/>
3. Постанова Правління Національного банку України від 24.06.2008 № 177. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Юров А. В. Наличные деньги и электронные средства платежа: оценка перспектив [Текст] / А. В. Юров // Деньги и кредит. – 2007. – № 7. – С. 37–42.
5. Агапова А. В. Безготівкові розрахунки в Україні: проблеми та шляхи їх удосконалення [Текст] / А. В. Агапова, К. В. Компанієць // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.): у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – Т. 1. – С. 57-59.

Батракова Т.И., Половая А.В.

Запорожский национальный университет

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАЛИЧНОГО ОБРАЩЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ БЕЗНАЛИЧНЫХ РАСЧЕТОВ В УКРАИНЕ

Аннотация

Статья посвящена исследованию современного состояния наличного обращения. Также в статье рассматриваются проблемы безналичных расчетов в Украине. В ходе работы определены основные направления улучшения организации работы с наличными. Обоснована система усовершенствования действий по улучшению организации безналичных расчетов в системе Национального банка и банковских учреждений Украины.

Ключевые слова: наличный оборот, безналичный оборот, банкноты, банковская система, монеты, задача наличных, платежные карточки.

Batrkova T.I., Polovaya A.V.
Zaporizhzhya National University

THE MODERN STATE OF CASH CIRCULATION AND ISSUE OF CASHLESS PAYMENTS IN UKRAINE

Summary

The article deals the modern state of cash circulation. Also in the article problems of cashless settlements in Ukraine are considered. There were analyzed the main directions of improving cash circulation. It's proved system of measures to improve the organization of cashless settlements system of the National Bank and banking institutions of Ukraine.

Keywords: cash flow, cashless transactions, Bank notes, banking system, coins, cash, payment card.